

OKTATÁSI NYELVVÁLASZTÁS A VAJDASÁGI VEGYES HÁZASSÁGOKBAN¹

DOI 10.35402/kek.2026.1.14

Absztrakt

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a vajdasági vegyes házasságokban élő szülők milyen tényezők mentén döntenek gyermekük iskolai oktatásának nyelvről – a többségi szerb vagy a kisebbségi magyar mellett. A kvalitatív interjúkon alapuló kutatás nyelvi ideológiák elméleti keretében tárja fel a döntéseket alakító objektív (pl. iskolahozzáférés) és szubjektív (pl. nemi szerepekhez kötődő) tényezőket. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a nyelvválasztás kulcsszerepet játszik a vegyes házasságokban született gyermekek identitásformálódásában, valamint a kisebbségi közösség fennmaradásában vagy asszimilációjában.

Kulcsszavak: vegyes házasságok, oktatási döntések, társadalmi nemi különbségek, nemzeti kisebbség, többség, nyelvi ideológiák, Vajdaság, Szerbia

Abstract

This study explores the factors influencing language-of-education choices among parents in mixed marriages in Vojvodina, focusing on decisions between the majority language (Serbian) and the minority language (Hungarian). Drawing on qualitative interviews and framed by the theory of language ideologies, it examines both objective constraints (e.g. lack of access to minority-language schools) and subjective considerations (e.g. gendered roles). Findings highlight how such choices shape children's identity and contribute either to minority community preservation or to processes of assimilation.

Keywords: mixed marriages, educational decisions, gender differences, national minority, majority, language ideologies, Vojvodina, Serbia

Bevezetés

A vegyes házasságok világszerte jelen vannak, és különösen elterjedtek a változatos etnikai, vallási és kulturális háttérrel rendelkező régiókban. Vajdaságban, ahol 25 etnikai kisebbség él, kiemelkedően gyakoriak a vegyes házasságok (Szerbiai Statisztikai Hivatal 2023). A lakosság 10%-át kitevő magyar közösség jelentős kulturális autonómiával rendelkező, őshonos kisebbségként egyedülálló helyzetben van (Beretka 2020). E közösség tagjainak joguk van az anyanyelven történő oktatáshoz az iskolai tanulmányaik ideje alatt (Lendák-Kabók 2021), és a kisebbségi nyelvi világra jellemző, jól kiépített kapcsolathálózatokra több tanulmány is rámutatott, különböző regionális kontextusban (vö. Brubaker et al 2006 – Erdélyre fókuszálva). A magyar állampolgárságról szóló törvény² (2010) bevezetése ezeknek az előnyöknek a szélesebb körű kiaknázásához járult hozzá, mivel minden, a Magyar Királyság egykori területéről származó, magyar nyelvet megfelelően beszélő szerbiai állampolgár számára – etnikai hovatartozástól függetlenül – lehetővé teszi a magyar állampolgárság megszerzését az egyszerűsített honosítás. Mivel Szerbia nem tagja az EU-nak, a magyar nyelv ismerete kiváló lehetőségeket biztosít az Európán belüli vertikális és horizontális társadalmi mobilitásra, különösen az EU tagállamaiban való tanulásra és munkavállalásra (Lendák-Kabók – Popov – Lendák 2020). Az 1990-es évek jugoszláv háború óta tapasztalható migrációs hullámok ugyan megindították a vajdasági magyarok kivándorlását, azonban a letelepedési eljárások az EU tagállamaiban a háborús időszakban még jelentős adminisztratív akadályokba ütköztek. Ezek a lehetőségek váltak könnyebben hozzáférhetővé 2010 után, különösen a magyar állampolgárság tömeges megszerzésével (Lendák-Kabók 2024).

¹ A kutatás a Vajdasági Autonóm Tartomány Felsőoktatási Titkársága által finanszírozott „Magyar, szlovák és román nemzeti közösségek vegyes házasságai Vajdaságban: kvalitatív elemzés” című kutatási projekt keretében jött létre. Felsőoktatás és Tudományos Kutatás, pályázati szám: 142-451-2117/2021-01, valamint a Marie Skłodowska-Curie 2022–2024 projekt keretében. Projektszám:101068320 – IMEI – HORIZON-MSCA-2021-PF-01

² „(3) Az (1) bekezdés *b*) és *d*) pontjában meghatározott feltételek fennállása esetén – kérelmére – kedvezményesen honosítható az a nem magyar állampolgár, akinek felmenője magyar állampolgár volt vagy valószínűsíti magyarországi származását, és magyar nyelvtudását igazolja.” 2010. évi XLIV. törvény: a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról, <https://njt.hu/jogszabaly/2010-44-00-00> (letöltés ideje: 2024.08.10.)

A 2022-es szerbiai népszámlálási adatok szerint a magyar kisebbségi közösség jelentősen lecsökkent, részben az elvándorlás, részben pedig a vegyes házasságokban született gyermekek asszimilációja és a kisebbségi nyelvű oktatás háttérbe szorítása miatt. Egyes településeken (például Újvidéken, Vajdaság Autonóm Tartomány székvárosában) a kisebbségi tannyelvű iskolai osztályok küzdenek a fennmaradásért, hiszen a hatályos törvényes keret alapján akkor indulhat egy osztály, ha legalább öt diák alkotja az osztályközösséget.

A vegyes házasságok a történelem során jelentősen befolyásolták Vajdaság népességének szerkezetét, és a szomszédos országokból (főleg Bosznia-Hercegovinából és Horvátországból) érkező új lakosság bevándorlásával az 1990-es évek jugoszláv háborúi során felerősödtek a viták a kisebbségi akkulturációról és a vegyes házasságokon keresztüli asszimilációról (Sokolovska 2008). Az 1990-es években uralkodó társadalmi kontextus és nacionalista érzelmek befolyásolhatták a kisebbségi közösségekből származókat, hogy újragondolják nemzeti identitásukat, és a könnyebb utat választva a többségi közösségbe való beolvadás mellett döntenek (Göncz 2004). A vegyes házasságban élő családokban ebben az időszakban is megfigyelhető volt a többségi nyelv oktatási nyelvként való elfogadása (Lendák-Kabók 2022). A legújabb kutatások azt mutatják, hogy Vajdaság továbbra is több etnikailag vegyes házasságnak ad otthont, mint Szerbia más régiói (Lazar–Acimov 2017). A vegyes házasságokon belül az oktatás nyelvének megválasztása jelentősen befolyásolja a gyermekek identitásalakítását, ami vagy a kisebbségi identitás és a többnyelvűség megőrzéséhez, vagy a gyors akkulturációhoz és asszimilációhoz vezet (Örkény 2016; Lendák-Kabók 2021).

A fentiek alapján a tanulmány azt kívánja feltárni, hogy a magyar–szerb vegyes házasságban élők a kisebbségi szülő szemszögéből nézve hogyan döntenek gyermekeik iskolai tannyelvéről (legyen szó akár a többségi szerbről, akár a kisebbségi magyarról). A nyelvvideológián alapuló elméleti megközelítést alkalmazó tanulmány a vajdasági társadalmi és nyelvi kapcsolatokra vonatkozó kulturális eszmerendszert családi és társadalmi szinten kívánja megvilágítani, figyelembe véve a közösségek és az egyének erkölcsi és politikai érdekeit. A kutatás betekintést nyújt a vegyes házasságokon belüli identitásépítés kimondatlan és dokumentálatlan dilemmáiba, amelyek a magánszférában – azaz a családon belül – zajlanak, de hatással vannak a

társadalom etnikai összetételére és identitásmintáira is.

Az elemzés a nyelvvel és a vegyes házasságokkal kapcsolatos nemzetközileg uralkodó nézetek áttekintésével kezdődik, majd kimondottan Szerbiára, és annak többnemzetiségű északi autonóm tartományára, Vajdaságra koncentrálnak, amely a vegyes házasságok kivételesen nagy arányáról ismert (Petrović 1985). Ezt követően részletezi a módszertant és a kutatási eredményeket, végül pedig összegzi ezeket.

Nyelvi ideológiák, kisebbségi identitások és a többnyelvűség dinamikája

A dolgozat a vajdasági társadalmi és nyelvi viszonyokat körülvevő kulturális eszmerendszer feltárása céljából nyelvvideológiai elméleti megközelítést alkalmaz, figyelembe véve a beszélők erkölcsi és politikai érdekeit (Irvine 2012). A nyelvi ideológiák magukban foglalják a nyelvről és az annak használatáról alkotott hiedelmeket, amelyek befolyásolják az identitásépítést és a hatalmi viszonyokat (Silverstein 1979; Irvine 1989; Gal 2002; Woolard–Schieffelin 1994). Az előbbieket hatással vannak a napi interakciókra, a gyermeknevelésre és az interperszonális megállapodásokra a társadalmakban, és etnikai hovatartozáshoz, nemhez, fajhoz, korhoz és nemzetiséghez kötődnek (Woolard–Schieffelin 1994). Számos nyelvi ideológia releváns ebben a tanulmányban, beleértve a monoglott és poliglott nacionalizmust, a szabványos nyelvi ideológiát és a többnyelvűséget mint a gazdasági jólét eszközt.

A nemzeti identitás döntő szerepet játszik a kortárs társadalmi identitások formálásában. Európában a nemzetépítés folyamata elválaszthatatlanul összefonódik a nyelvi nacionalizmussal. A korábbi monarchikus birodalmak, például a Habsburg Birodalom többnyelvűségétől eltérően a modern nemzetek az „egy nyelv, egy nemzet” elve alapján jöttek létre. A nemzetek nem csupán „képzelt közösségek”, amelyek közös kulturális tapasztalatokat képviselnek, hanem kirekesztő történelmi és intézményi gyakorlatokat is magukba foglalnak, amelyeket az állampolgársághoz való hozzáférés korlátoz (Piller 2001). Ezért a nyelv fontos a csoportkohézió és a kollektív identitás szempontjából (Gábrity 2012). A „többnyelvű nacionalizmus” vagy a „megélt többnyelvűség” ideológiája a Vajdaságban, mint minden (poszt)Habsburg térségben, egészen az 1950-es évekig elterjedt volt: lehetőség volt lokálisan orientált kölcsönös két- és/vagy

többnyelvűségre anélkül, hogy ez összeütközésbe került volna a nemzeti identitással (Gal 2011; Schjerve-Rindler-Vetter 2007; Krel-Mandić 2016). Az egynyelvű nacionalizmus térnyerésével azonban ezt az ideológiát elnyomták, ami arra utal, hogy a kisebbségi nyelvet beszélőknek többnyelvűeknek kell lenniük, míg a többségi nyelvet beszélőktől ez nem várható el (Annamalai 2003; Mandić-Rácz 2023).

Egy másik fontos szempont, hogy hogyan és milyen módon beszélnek a nyelvet. A szabványos nyelvi ideológiák az európai nemzetállamokban érvényesülnek, és államilag támogatott intézményeken keresztül fenntartják az egyenlőséget ugyanazon nyelv sztenderd és nem szabványos változatai között (Bourdieu 1977; Milroy 2001). Egy adott nyelvváltozat értéke abban rejlik, hogy képes megkönnyíteni a munkaerőpiacon keresett pozíciók megszerzését vagy a társadalmi előrelépést. Az együtt élő etnikumok közötti hatalmi egyenlőségek nyilvánvalóak az általuk használt nyelvek/változatok presztízsének és megítélésének tükrében (Bourdieu 1991). Amint arra Heller (1992) rámutatott, az értékes erőforrásokkal rendelkező csoportok irányítják a cserepiacot, alakítják a társadalmi viszonyokat és határozzák meg az erőforrások értékét. Ezek a piacterek a közvetlen erőn túl szimbolikus uralom útján működnek, ahol bizonyos csoportok szabják meg az erőforrás-elosztás szabályait. A részvétel szükségessé teszi a nyelvi és kulturális jártasság bizonyítását, a siker pedig e diktált szabályok elsajátításától függ (Heller 1992). Esetünkben a magyar és a szerb kultúrák a sztenderd nyelvi kultúrákat példázzák (Laihonen 2009; Filipović 2011), kedvezőtlenebb helyzetbe hozva és nyelvi sztereotípiáknak, előítéleteknek kitéve (Lendák-Kabók 2021) a nem szabványos változatok beszélőit, mindez arra ösztönözi a szülőket, hogy a többségi közösség tannyelvét, a szerbet preferálják a standard oktatás kiválasztásakor. A kisebbségi – köztük a magyar – nyelvi közösségek válasza erre az uralkodó egynyelvű standard nyelvi hegemoniára az alárendeltségtől az ellenállásig terjed (Mandić 2024).

Egy másik nyelvi ideológia a többnyelvűség hasznosságának kiemelése, mivel a több nyelv ismerete növeli a beszélő értékét az oktatás és a munka területén, és ezt preferálja az Európai Unió is (Romaine 2013; Mandić-Rácz 2023). Gábrity (2012) például azt vizsgálta, hogy a magyar kisebbség hogyan fejezi ki büszkeségét a két- vagy többnyelvűségével kapcsolatban, elismerve ezek

gyakorlati előnyeit a mindennapokban. Ide tartoznak a megnövekedett munkaerőpiaci lehetőségek és a jövőbeni migráció lehetősége a nyugati országokba (Gábrity 2012).

A teljes (standard nyelvű) kétnyelvűség megvalósítása azonban a kisebbségi közösségek tagjai számára több okból is kihívást jelent, elsősorban, hogy a magyar tannyelvű osztályokban a szerb, mint környezetnyelv oktatása nem megfelelő színvonalú (Lendák-Kabók et al. 2020). Szerbiában a kisebbségek általános és középiskolai oktatását három különböző megközelítés segíti elő: i) az A modell teljes körű oktatást foglal magába a nemzeti kisebbség nyelvén (L1), amelyet másodikként egy kötelező szerb nyelvtanfolyam egészít ki (L2) két-három órával hetente; ii) a B modell kétnyelvű oktatást kínál szerb (L2) és a nemzeti kisebbség nyelvén (L1) egyaránt; iii) a C modell teljes egészében szerb nyelven (L2) biztosítja az oktatást, azzal a lehetőséggel, hogy a tanuló heti két órában szabadon választható tantárgyat vagy programot vehet fel „Anyanyelv a nemzeti kultúra elemeivel” címmel (L1) (Mandić 2024). A szerbiai nyelvészek egy része, például Filipović, Vučo (2014) és Ateljević (2017) azzal érvelnek, hogy ha Szerbiában bevezetnék a kétnyelvű iskolákat, ezek segíthetnék a kisebbségeket, különösen a vegyes házasságokban élőket, hogy fenntartsák kisebbségi nyelvüket. A neves pszichológus, Göncz Lajos is támogatja a jelenlegi helyzetet, vagyis azt, hogy Szerbia kisebbségek által lakott területein a kizárólag magyar nyelvű oktatásban a többségi szerb nyelv egyetlen kötelező tantárgy (környezetnyelv) keretében legyen jelen. Úgy véli, a kisebbségközpontú oktatás előnyösebb, mivel egy additív kétnyelvű környezetet segít elő: a család és az iskola ösztönzi az első nyelvet, míg a tágabb közösség és bizonyos mértékig az iskolarendszer is támogatja a második nyelv fejlesztését (Göncz 2004). A kisebbségi magyar oktatási rendszer célja az anyanyelv megőrzése és a kisebbségi identitás erősítése, ugyanakkor kihívást jelent a többségi szerb nyelv elsajátítása, amely elengedhetetlen a munkaerőpiacon való érvényesüléshez (Papp 2012).

A vegyes házasságok hatása társadalmi, családi és egyéni szinten: gender szempont

Mivel a házasság az etnikailag sajátos kulturális értékek és gyakorlatok átvitelének mechanizmusa a következő nemzedék számára, a vegyes házasság alapvetően befolyásolhatja a kisebbségi közösségek

határait és megkülönböztetését (Barth 1969). Gordon (1964) az asszimiláció három szakaszát vázolja fel: kulturális (akkulturáció), strukturális és házassági. Kiemeli, hogy ez a folyamat egy etnikai csoport, mint önálló entitás eltűnéséhez vezethet.³ Éppen ezért a vegyes házasságok az akkulturáció vagy akár az asszimiláció fő mutatói (Merton 1941; Blau–Blum–Schwartz 1982), megkérdőjelezzik a különböző etnikai és faji csoportok közötti megosztottság és távolság elvét (Osanami–Törngren–Irastorza–Song 2016). A vegyes házasságok csoportok közötti kapcsolatokat is jeleznek; ha nincsenek vegyes házasságok két azonos területen élő csoport között, az az etnikai határok merevségét jelzi (Gordon 1964). A kisebbségi és többségi csoport közötti számos vegyes házasság a kisebbségi közösség nyitottságát és elfogadását jelzi a többség részéről, és fordítva, viszont ez a kisebbségi csoport kulturális jellemzőinek elvesztéséhez vezethet (Schoen–Wooldredge–Thomas 1989). Ha elfogadjuk, hogy a vegyes házasság magába foglalja a „mások” egyenrangú felekként történő valódi társadalmi elfogadását, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy dekonstruálja a társadalom kisebbségi csoportjaival szembeni etnikai és faji előítéleteket (Song 2009). Ezen okok miatt a vegyes házasságot általában egy kisebbségi csoport sikerének és társadalmi elfogadottsági mutatójának tekintik (Song 2009).

A vegyes házasságok szerepe sokrétű a kisebbségi népesség integrációjában, ugyanis a kisebbségek tagjai „közelebb kerülhetnek” hazájuk többségi lakosságához (Kemp 2006), ha utóbbiak közül választanak házastársat (Hoóz 2002). A kisebbségi népességhez tartozó házastársak is integrálódhatnak a többségi strukturákba és intézményekbe, vagy közösségi hálózatokat építhetnek ki így (Song 2009). Az azonban bizonytalan, hogy a vegyes házasságok befolyásolják-e a nemzetek közötti elfogadást, vagy kiválthatnak-e pozitív attitűdöket (Burić 2020).

Rodríguez - García, Solana - Solana és Lubbers (2016) azzal érvelnek, hogy a vegyes házasságok gyakran nem erősítik a társadalmi harmóniát,

hanem a családon belüli makro- és mikroszintű társadalmi feszültségek forrásává válnak. Ezek a kapcsolatok nem feltétlenül járnak azzal, hogy a házastársak feladják meggyőződéseiket és politikai vagy egyéb nézeteiket, ez pedig potenciálisan házassági konfliktushoz vezethet (Rodríguez-García et al. 2016). Számos kutatás kimutatta, hogy a válások aránya magasabb az exogám (vegyes) párok között, mint az endogám párok esetében, ami a társadalmi-gazdasági (Goldstein–Harknett 2006) és kulturális különbségekkel (Kalmijn–de Graaf–Janssen 2005), valamint a házastárs családjának el nem fogadásával magyarázható (Milewski–Kulu 2014).

Kiss (2016) állítása szerint Erdélyben az etnikailag vegyes párok folyamatosan arra kényszerülnek, hogy két, etnikailag megjelölt identitás közül válasszanak. „Ez akkor következik be, amikor intézményesen meghatározott és etnikailag jelölt alternatívák között kell választani” (Brubaker et al. 2006: 311). A többség és a kisebbségek közötti társadalmi hatalmi aszimmetria miatt a választás gyakran a többségi identitás felé gravitál, ami az etnikai kisebbségi csoport erózióját eredményezi, és veszélyezteti az etnokulturális reprodukciót (Kiss 2016).

A vegyes házasságokkal kapcsolatos kutatások kiemelik a vegyes családokon belüli döntési pontokat vagy választásokat, amelyek jelentősen alakítják a gyermekek identitását (Hărăguș 2017). A kulcsfontosságú döntések közé tartozik a gyermek nevének megválasztása (amely egy adott nemzethez való kötődést jelez), a vallás és az oktatás nyelve. A kutatások azt mutatják, hogy a kisebbségi nyelven folyó alapfokú (és esetenként középfokú) oktatás megőrzi a kisebbségi nyelvet a gyermekeknél (Lendák-Kabók 2021). Felhívják a figyelmet az anya sajátos szerepére a családon belüli kisebbségi identitás megőrzésében, mert az anyáknak gyakran az a feladata, hogy az otthoni gondozás és oktatás révén kulturális értelemben is újrateremtsek a nemzetet (Yuval-Davis 1997). Kandiyoti mellett érvel, hogy „a nők viselik azt a terhet, hogy »nemzetanyák« legyenek, és ők azok, akik újratermelik a kultúrát, közvetítő etnikai/nemzeti csoportok határait [...], nemzeti különbségeket” (Kandiyoti 1994). A kisebbségi nyelvű oktatás nem az egyetlen mutatója a kisebbségi identitás megőrzésének (ami óhatatlanul a kisebbségi nyelv megőrzéséből is áll), hanem olyan környezetet is igényel, ahol a kisebbségi nyelvet beszélik (Örkény–Szekelyi 2016). Figyelembe véve a vegyes házasságok világviszonylatban és Közép-Kelet-Európában elterjedt perspektíváit, különös tekintettel az ilyen házasságból született

³ Gordon úgy érvelt, hogy az integráció előzetes akkulturációt tesz szükségessé. Mindazonáltal elismerem, hogy az akkulturáció sikeres lebonyolítása nem garantálja az integrációs szakasz beindulását. Gordon fogalmi keretei között az akkulturációból az integrációba való átmenet az asszimilációs folyamat sarkalatos szakasza. Ezt a döntő lépést követően a fennmaradó részfolyamatok biztosan kibontakoznak, bár potenciálisan fokozatos ütemben. Gordon állítása szerint az asszimiláció meghatározott sorrendet követ, és előre megadott módon bontakozik ki.

gyermekek identitásalakítására, felvetődik a kérdés: mely nyelvi ideológiák hatására döntenek a gyerekek oktatási nyelvről a különböző nemzetiségű, otthon jellemzően két nyelvet használó szülők? A többségi (szerb) vagy a kisebbségi (magyar) nyelv mellett döntenek-e inkább, és hogyan indokolják választásukat?

Módszertan

Jelen tanulmány tizenhárom félig strukturált interjú kvalitatív elemzésére épül; az interjúk olyan házaspárok magyar nemzeti kisebbséghez tartozó tagjaival készültek, akiknek házastársa a többségi szerb nemzethez tartozik. A kizárólag a kisebbségi fél megkérdésére irányuló döntés azon feltételezésen alapult, hogy a többségi társadalmi közegben ők korlátozottabb befolyással és érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek – amint azt korábbi kutatások is alátámasztották Kárpátalján (Kovály–Ferenc 2020) és Erdélyben (Brubaker et al. 2006). A válaszadók kiválasztásánál a „hólabda” módszert alkalmaztuk (Esterberg 2011). Az interjúk 2021 szeptemberében és októberében készültek magyar nyelven, személyesen és online.

A tizenhárom interjú négy férfi és kilenc nő bevonásával készült. A válaszadók 1964 és 1986 között születtek. A válaszadók személyazonosságának védelme céljából a nevek helyett a nemük rövidített alakja szerepel (F – nő; M – férfi), amely a születési év szerinti numerikus kóddal egészül ki, a legidősebbtől (1-től) a legfiatalabbig (9-ig).

Az interjúrács huszonöt összefüggő kérdésből állt, három fő tematikus területre osztva: (1) gyermekkor és iskola, család és környezet; (2) házastárs választása, az új család nemzeti identitása és kulturális különbségek; (3) a gyermekek nemzeti identitását és az oktatás nyelvét jelző markerek kiválasztása. A tanulmány a harmadik kérdéscsoporthoz – pontosabban a többségi vagy kisebbségi nyelvű iskolaválasztás családi okaihoz – kapcsolódó interjúrészeket elemzi. Csökkentett átírást alkalmaztunk, melynek során a verbális kijelentéseket intonáció és paralingvisztikai elemek (nevetés, sóhaj stb.) megjelölése nélkül rögzítettük, ami etnográfiai és szociológiai elemzésre igen, de nyelvi analízisre nem alkalmas. A szövegkörnyezet jobb megértése érdekében az átíró további megjegyzéseit szögletes zárójelben adtuk meg.

Az elemzés során a Saldaña (2013) és a MacQueen és munkatársai (MacQueen–McLellan–Kay–Milstein 2009) által kidolgozott kódolási

módszereket alkalmaztuk, amelyek alkalmasak a válaszadók nyelvi ideológiáinak azonosítására. Először is az „attribútumkódolását” (Saldaña 2013: 70) használtuk, hogy betekintést nyerjünk a családi állapotba, a környezetbe, megvilágítsuk a foglalkozást, a házastárs nemzetiségét, a gyermekek számát, a gyermekek oktatási nyelvét (mind az iskolában, mind az óvodában), valamint az otthon használt nyelv(ek)et. Az attribútumkódolás eredményeit az 1. táblázat mutatja be.

A tanulmányban a „magyar tannyelvű oktatás” fogalmának különböző formáit szinonimaként használjuk (intézmény, tagozat, osztály), noha ezek technikailag eltérő struktúrákra utalnak. A terminológia következetesség érdekében a „magyar tannyelvű oktatás” gyűjtőfogalomként szolgál, míg az „osztály” és „tagozat” kifejezések konkrét tanulócsoporthoz vagy intézményi egységekre vonatkoznak.

Az átiratok elemzése során három domináns pozíciót azonosítottunk: azokat a válaszadókat, akiknek gyermekei (1) többségi nyelvű, (2) kisebbségi nyelvű órákra járnak, valamint azokat, (3) akik még nem döntöttek e kettő között. Ezután a következő négy témát azonosítottuk (amelyeket indokként is említettek) a többségi tannyelvű iskolaválasztással kapcsolatban: (1) nincsenek tanórák a kisebbségi nyelven; (2) kisebb a verseny a kisebbségi nyelvű órákon; (3) jobb az integráció a többségi nyelven folyó oktatás révén; (4) a többségi közösséghez tartozó szülő szeretné elkerülni, hogy kizáródjon a gyermeke az oktatásból (ha ez kisebbségi nyelven történik). Tartalomelemzést végeztünk a konkrét témákra való hivatkozások (okok vagy érvek) gyakoriságának rögzítésére, bevezetve így a kvantitatív dimenziót is. A tanulmány eredményeit végül a beszélgetőpartnerek egyes nyelvi ideológiáikhoz viszonyítva értékeljük.

Eredmények

A számszerűsített tematikus kódolás (lásd 1. táblázat) azt mutatta, hogy 13 válaszadóból 5-nek a gyermekei szerb (többségi) tannyelvű osztályba járnak az iskolában, 5/13-uk úgy nyilatkozott, hogy folyamatban van a tanítási nyelv kiválasztása, mivel a gyermekek még óvodába járnak, és 2/13-uk nyilatkozott úgy, hogy gyermeke magyar nyelven folytatja tanulmányait, vagy határozottan szeretné, ha a jövőben kisebbségi tannyelvű iskolába járna. Csúpan egyetlen válaszadó nyilatkozta, hogy gyermekei különböző nyelveken tanulnak (az egyikük szerb, míg a másikuk magyar tannyelvű osztályba jár).

A többségi nyelv választása

A szerb nyelven történő iskoláztatás néha inkább kényszerű, mintsem önkéntes választás, mert a szülők olyan területen élnek, ahol nincs lehetőség a magyar iskolai oktatásra. Így volt ez M4-nél is, aki gazdasági okokból Belgrádba költözött. Fontos azonban megjegyezni, hogy a gyermekek apja otthon nem beszélt magyarul gyermekeivel, hiszen választás útján vette fel az egynyelvű nacionalizmust; így ha lett is volna lehetőség kisebbségi iskoláztatásra, a szülők valószínűleg nem ezt választották volna.

A vegyes házasságban élő párok esetében a gyermekek oktatási nyelvének „megválasztását” befolyásoló szubjektív tényezőket illetően több ok is felmerül. Két újvidéki, az F1-es és az F2-es válaszadó úgy nyilatkozott, hogy döntésük, miszerint gyermekeiket szerb tannyelvű osztályba íratják, inkább kényszerű, mintsem önkéntes. Férjeik elsődleges érve az volt, hogy ez a választás elősegíti gyermekek beilleszkedését a helyi társadalomba, ami gyakori érv volt akkoriban, amikor a gyerekek kicsik voltak, és a magyar nyelvnek kisebb volt a presztízse. Utólag visszagondolva azonban F1 sajnálta, hogy az identitásra visszavezethető okokból nem helyezte előtérbe a magyar nyelvű oktatást. Ez alátámasztotta a férje által elfogadott uralkodó nyelvi ideológia finoman körvonalazódó kritikáját, amely hangsúlyozta a sztenderd többségi nyelv fontosságát a társadalomba való sikeres beilleszkedésben: „Ilyen esetekben az az érv, hogy [a szerb] a környezet nyelve [tehát] a gyerek könnyebben fog beilleszkedni, [de] ez végül nem így lett” (F1, Újvidék).

F1 és F2 kiemelte, hogy fiaik még mindig – bár ritkábban – magyarul beszélgetnek velük, de elismerték, hogy a magyar nyelvű írási-olvasási készségük hiányos. Az alábbiakban egy kivonat olvasható F1 interjújából:

Azt hiszem, engedtem magam meggyőzni; nem küzdöttem eleget azért, hogy magyar iskolába járjanak. A férjem azzal érvelt, hogy a szerb a környezet nyelve, és hogy [a gyerekek] jobban beilleszkednek; végül ez az érv nem állt, de mindketten szerb tannyelvű iskolába jártak, és mindketten tudnak magyarul is. Kisebbik fiammal, aki most külföldön él, többet beszélek magyarul; ha telefonon beszélünk, inkább magyarul beszélünk. A nagyobbik fiammal nem annyira, de kellemesen meglepődtem, amikor [a Magyarországon

élő] nővérem ellátogatott, hogy folyékonyan beszélt vele magyarul. Nagyon boldog voltam. Úgy tűnik, megőrizte a magyar nyelvet. (F1, Újvidék)

Egy másik szubjektív indíték, hogy a gyerekek szerb tannyelvű intézményben tanuljanak, abból fakad, hogy a többségi közösségből származó szülő is bevonódjon a gyerekek oktatásába. Annak ellenére, hogy a hagyományos társadalmi nemi normák szerint az anyát terheli a felelősség a gyermekek iskolai előmeneteléért, F5 kiemelte férje aktív részvételének jelentőségét gyermekek iskoláztatásában, hangsúlyozva, hogy együtt segítenek nekik az iskolai feladatokban. Ez a nyomtatékosítás arra utalhat, hogy megpróbálja igazolni választását, és eloszlatni a döntésével kapcsolatos kételyeket. Fontos, hogy F5 azt állította, a férje nem befolyásolta a gyermekek oktatási nyelvének kiválasztásával kapcsolatos döntést, az az ő döntése volt, ami a partner kulturális asszimilációjára vagy megbékítésére utal. Ez azonban feltárja az egynyelvű nacionalizmus ideológiájának jelenlétét, amely magában foglalja a kétnyelvűség kisebbségi beszélők felé támasztott elvárását, míg a többségi beszélők irányába nincs hasonló kíváncsóság, hogy ismerjék kisebbségi közösségeik nyelvét (Mandić–Rác 2023). Így fel sem merült annak a lehetősége, hogy a férj olyan szinten megtanuljon magyarul, hogy be tudjon kapcsolódni a gyermekek tanításába. F5 megfigyelte továbbá, hogy fia szerb nyelvtudása már óvodás korában is erősnek tűnt, mivel magyarul nem beszélő társaival kötött barátságot. Válasza azt sugallja, hogy közelebb kíván kerülni a többségi közösséghez, és ezáltal potenciálisan visszafogja kisebbségi identitását gyermekei iskolai tannyelvének megválasztását illetően. Az alábbiakban közöljük a vele készült interjú részletét.

A fiam magyarul járt óvodába [ahol a magyar volt a fő nyelv], de a csoport vegyes volt; volt benne egy-két gyerek is, aki nem tudott magyarul, így a fiam összebarátkozott egy szerb fiúval, így nem igazán építette fel a magyarságát az óvodában. Ezért döntöttünk úgy, hogy szerb tannyelvű iskolába kell járnia. Az is fontos volt, hogy a férjem részt vegyen az iskolai oktatásban. A férjem, más férjekkel ellentétben, valóban foglalkozik gyermekeink iskoláztatásával. Elmagyarázza a matematikai feladatokat és a többi tantárgyat... ha elfogy a türelme, akkor én közbelepek. Ez nem lenne

lehetséges, ha a fiam magyarul járna iskolába. A lányomat is beíratam szerbbe [szerb tannyelvű osztályban kezdte az általános iskolát], pedig jól tudott magyarul, amikor befejezte az óvodát, de nem akartam ezeket a nyelvi különbségeket megteremteni a gyerekek között. (F5, Újvidék)

Hasonlóképpen F4 is egy szerb tannyelvű iskolába íratta be a fiát, mivel a férje azzal érvelt, hogy nem tudna segíteni a házi feladatban, ha gyermekük magyar nyelven tanul. Ezt a döntést azonban megbánta, és a lánya már magyar tannyelvű osztályba járt. A gyerekek édesanyjaként kijelentette, hogy a választás joga őt illette meg.

Nagyon megbántam, hogy nem íratam be a fiamat [magyar nyelvű osztályba], gondolom nem lett volna gond, [a férjem] tudott volna segíteni neki matekban, én segítettem volna más tantárgyakban neki. (F4, Újvidék)

A családi dinamikával összefüggő nemi szerepek a férfiak megnyilvánulásaiban is tetten érhetőek, erre az újvidéki M1-ék esete is példa, akik a hagyományra hivatkoztak, hogy racionalizálják és minimalizálják a gyermekek tannyelvének megválasztásával kapcsolatos dilemmát. M1 hangsúlyozta, hogy azért döntöttek gyermekeik szerb nyelvű iskoláztatása mellett, hogy az édesanyjuk segíthessen nekik az otthoni tanulásban. Ez tükrözi azt az internalizált nyelvvideológiát, amely azt feltételezi, hogy a beszélők többsége egynyelvű. Ezért az, hogy a vegyes házasságból származó gyerekeket milyen nyelven tanítatták, függhet az anya anyanyelvétől (Lendák-Kabók–Šimonji-Černak–Maran–Lazar 2022). Az interjú során M1 megerősítette, hogy közte és gyermekei között – jó részt a tannyelvválasztás következményeként – ma már elsősorban szerb nyelven zajlik kommunikáció. Ez az elmozdulás rávilágít arra, hogy a szerb miként vált az interakciókban dominánssá, ha nem is kizárólagos nyelvévé. Az alábbiakban egy részletet közlünk ebből az interjúból.

Hogy az anyjuk megértse, mit tanulnak [és], hogy ő és én megértsük, inkább beíratuk őket szerbül [szerb tannyelvű iskolába]. Ha magyar nyelven jártak volna elemi iskolába, az anyjuk nem tudta volna követni, amit tanulnak; nem tudott volna segíteni nekik. (M1, Újvidék)

Az oktatási nyelv megválasztásának tárgyalása

Az interjúk készültkor a megkérdezettek közül egyes szülőknek még nem kellett dönteniük gyermekeik oktatásának nyelvéről. Határozatlanságukat a gyermekek jövőjével kapcsolatos aggodalmak, valamint az a dilemma okozta, hogy a többségi közösséghez tartozó szülők részt tudnak-e majd venni a házi feladatok megoldásában, ami egyben a szerb tannyelv választását is indokolta azok számára, akiknek már iskoláskorú gyermekük volt.

A szülők különféle stratégiákat alkalmaznak, hogy elősegítsék gyermekeik többnyelvűségét még iskoláskoruk előtt: ilyen például F7 döntése, hogy gyermeke kétnyelvű óvodai csoportba járjon, ahol az egyik óvodapedagógus magyarul, a másik szerbül beszél. A magyar nyelvet jellemzően a korai oktatáshoz, így az általános iskolához választják. Ezzel szemben a szerb nyelvet inkább a középfokú oktatás esetében részesítik előnyben, mivel ez segíti a gyerekeket a szerb nyelvű felsőoktatásra való felkészülésben (Lendák-Kabók et al. 2022). Az alábbiakban egy részletet közlünk F7 interjújából:

Gondolkodtunk azon, hogy beíratjuk egy olyan csoportba az óvodában, ahol csak magyarul beszélnek, de aztán a vegyes tannyelvű csoport mellett döntöttünk. Azt is megbeszéltük, hogy hova járjon iskolába [ahol a fő nyelv a magyar]. Inkább magyar általános iskolába íratnám, aztán szerb gimnáziumba járhatna. Van egy olyan érzésem, hogy a férjem helyesli ezt a megoldást, de megkérdezte, hogyan fog vele matematikát tanulni, és hogyan magyarázza majd el neki. Mondtam neki [a férjemnek], hogy megoldjuk [ezt a kérdést]; egyelőre van időnk dönteni, és meglátjuk, hogyan alakul. (F7, Temerin)

Az újvidéki M2 a poliglott nacionalizmus ideológiájához igazodó gyakorlati többnyelvűséget értékeli, kiemelve annak oktatási és foglalkoztatási előnyeit, összhangban az Európai Unió nézőpontjával (Romaine 2013; Mandić–Rác 2023). Bár a lányuk már magyarul tanult, M2 arról számolt be, hogy feszültség alakult ki közte és szerb anyanyelvű felesége között amiatt, hogy fiukat az általános iskolában magyar tannyelvű osztályba írták, mivel a nő úgy érzi, kizáródott lányuk tanulmányi útjának egyengetéséből. Ez rávilágít arra az internalizált nyelvi ideológiára, amely különbséget tesz a többnyelvű kisebbségi

beszélők és az egynyelvű többségi beszélők között. M2 vallomása egy olyan házastársi vizállyra utal, amely abból fakad, hogy tett egy kísérletet a kisebbségi nyelv megőrzésére az alapfokú oktatás révén (F7 álláspontjával összhangban), mivel ez alááshatja a többségi közösségből származó partner identitásának egy jelentős részét. A gyermekek oktatásának nyelvvel kapcsolatos nézeteltérések olyan mértékben megterhelhetik a házastársi kapcsolatokat, hogy a partnerek a különválást fontolgatják. Az alábbiakban egy részletet mutatunk be M2 interjújából:

Amikor a lányom elkezdte az iskolát, vita volt arról, hogy beíratjuk-e magyar nyelvű osztályba, de végül magyar nyelvű iskolába járt. Most a fiamnak kell iskolába mennie; a jelenlegi döntés az, hogy szerb tannyelvű iskolába fog járni, amit irracionális megoldásnak tartok. Még mindig jobban beszél szerbül, mint magyarul, édesanyja pedig szerb... Nézzük gyakorlati oldalról: nagyon sok embert ismerek, aki nem élt a kisebbségi nyelvű oktatás lehetőségével, és 20-30 évvel később haragudtak a szüleikre, amiért nem tanították meg őket magyarul. Szeretném, ha a fiam legalább az általános iskolát magyar nyelven végezné el, hogy megtanuljon magyarul írni-olvasni. A feleségem azzal érvel, hogy így kiszorul az életéből, ami szerintem helytelen – azzal, hogy ellenzi a kisebbségi iskoláztatást, hosszú távon ő zárja ki magát a fiunk életéből. (M2, Újvidék)

F8 egy olyan lehetőséget emelt ki, amellyel a szülők általában vonakodnak élni. Nevezetesen azt, hogy az egyik gyerek szerb nyelven, a másik magyarul végezze a tanulmányait, és F5 is gondolkodott rajta, de később elvetette az ötletet, mivel nem akarta, hogy a gyerekeit így „szétzakítsák”, míg M2 felesége ragaszkodott ehhez a felosztáshoz. F8 választása magába foglalja a közös szülői döntést, hogy mindkét nyelvet egyformán megtartsák a családban, ami azt sugallja, hogy gender-szempontról egyenlő szerepük van a döntésben. A szerb és magyar tagozaton is tanító pedagógus, F8 úgy nyilatkozott, hogy kisebb a verseny a kisebbségi tannyelvű órákon, ami visszatartja a vegyes házasságban élő szülőket attól, hogy gyermekeiket magyar osztályba írassák be (ugyanazt az érvet használták fel a többségi tannyelvű oktatással szemben Magyarokánizsán, ahol az volt a dilemma, hogy beírassák-e a gyereket egy nagyon kis létszámú szerb osztályba). Az

interjúalany véleménye szerint az értékelési szempontok enyhébbek a kisebbségi osztályok fenntartásának szándéka miatt.

Azonban ők [kisebbségi gyerekek] kevesen vannak, és nincs verseny, így az [osztályok színvonala] sokkal gyengébb. Például egy iskolai matematikaverseny vagy bármilyen verseny nem rendezhető azonos szinten. Szóval nem állnak egy szinten, mert a magyarokkal ez rendben van [azaz az emberek talán azt gondolják], hogy „csak ne buktasd meg őket, mert akkor nem lesz osztály”, tudod, egy kicsit túl vannak védve a magyarok, azt hiszem. (F8, Szabadka)

Azokon a területeken, ahol még mindig többségben vannak a magyarok, mint például Magyarokánizsán, a szülők gyakran stratégiai okból a többségi nyelvet választják gyermekeik oktatási médiumaként. Ezt a döntést az a vágy vezérli, hogy gyermekeik szert tegyenek a szerb nyelv ismeretére, javítva ezzel a közép- és felsőoktatási esélyeiket. Ez a választás tükrözi az egynyelvű nacionalizmus mögöttes nyelvi ideológiáját, valamint azt, hogy a sikeres integráció szempontjából az egységes standard nyelv ismerete a fontos. A szülők gyakran azzal a dilemmával szembesülnek, hogy a szerb nyelvű oktatást válasszák-e a jobb szerbiai beilleszkedés érdekében, vagy a magyar tannyelvű oktatást, amely ahhoz vezethet, hogy végül gyermekeik Magyarországon folytatják felsőfokú tanulmányaikat és életüket. F9 például azt fontolgatta, hogy beíratja gyermekét egy szerb tannyelvű iskolába Magyarokánizsán, ahol csak egy szerb osztály van, kevés diákkal. Aggodalmát az osztályban tapasztalható verseny hiánya okozta, ami, mint fentebb említettük a magyar osztályok kapcsán, eltántorította a vegyes házasságban élő kisebbségi szülőket attól, hogy többségi környezetben a magyar nyelvű oktatást válasszák. F9 narratívája azonban saját tapasztalatait és kihívásait tükrözte, amikor egy teljesen kisebbségi nyelvű oktatás után Újvidéken szerb nyelven folytatta felsőfokú tanulmányait. Észrevette, hogy azok a csoporttársak, akik túlnyomórészt szerb környezetben nőttek fel, és a szerb nyelvet jól beszélik, gyorsabban alkalmazkodtak az egyetemi elvárásokhoz.

A kisebbségi nyelv választása

F3 felnőtt fia általános és középiskolai tanulmányait is magyar tannyelvű intézményben végezte. Kezdetben

azonban szerb iskolába járt. A család Bácskossuthfalván él, ahol többségben van a magyar lakosság. F3 fia természetesen anyanyelvi szinten beszél magyarul, és amikor többségi tannyelvű intézménybe került, segítségre volt szüksége a szerb tananyag megértésében. F3 tehát kezdetben ragaszkodott a szokásos többségi nyelvi ideológiához, de később megváltoztatta álláspontját. Az, hogy végül előnyben részesítette a magyar nyelvű oktatást, elősegítette fia jobb beilleszkedését a családjukba és a helyi környezetbe, férje pedig rábízta ezt a döntést.

Úgy gondoltam, ha szerbül tanul, később könnyebb lesz neki, mert a saját tapasztalataim alapján a szerb nyelven végzetek valahogy gyorsabban érvényesülnek; a középiskolában sokkal lazábbak. Beíratam a szerb iskolába, fél évig járt, de nem volt olyan gazdag szókincs [hogy ki tudja fejteni magát], és ez őt is zavarta. Láttam, hogy a gyerek szenved, ezért a tanév folyamán úgy döntöttünk, hogy átíratjuk a magyar tagozatra, majd a továbbiakban [magyar tannyelvű] általános és középiskolában tanult. (F3, Bácskossuthfalva)

Az egyik interjúalany, M3 egy kisebb településen lakik Pancsova mellett, ahol a magyar lakosság történelmileg kis lélekszámú, de folyamatosan jelen van. Meglehetősen távol esik a vajdasági magyar többségű településektől, a magyarok lakta terület peremén helyezkedik el. Ebben a környezetben a kisebbségi tannyelvű osztályok azokban a tanévekben válnak elérhetővé, amikor elérik a törvény által előírt minimum öt fős létszámot. M3 határozottan kifejezte vágyát, hogy gyermekét kisebbségi nyelven szeretné taníttatni, és ezt felesége teljes mértékben támogatja. M3 kiemelte, hogy felesége mély rokonszenvet érez a magyar kultúra és a magyar emberek iránt, ami harmonikus összhangot biztosít a gyermek identitásfejlődéséhez, valamint a kultúrák és hagyományok otthoni megőrzéséhez. Mikrokörnyezetükben ez a poliglott nacionalizmus kifejeződésekként is értelmezhető. Egy részlet következik M3 interjújából.

A feleségem azt mondta, ha van magyar osztály az iskolában, akkor a fiam magyarul fog tanulni. Az óvodában... nem tudom, hogy van-e jelenleg magyar nyelvű csoport; be kellett íratnunk az óvodába, ahol csak szerb nyelvű csoport van, és nem abban a városrészen, ahol magyarok élnek.

Ha hároméves lesz, vissza akarjuk vinni Vojlovicába; talán van itt magyar nyelvű óvoda. Egyik ismerősöm magyar, szakmáját tekintve óvónő; ha [a fiamat el tudom vinni] oda, ahol ő van, tud vele magyarul beszélni. Szeretném, ha a gyerekem magyar tannyelvű iskolába járna, de erre úgy néz ki nincs lehetőség, mert ha csak egy-két-három szülő akarja magyar osztályba íratni a gyermekét, akkor abból sajnos nem lesz semmi. (M3, Hertelendyfalva [Vojlovica])

M3 tehetetlennek érzi magát, úgy látja, nincs lehetősége arra, hogy gyermeke magyar közegben tanuljon. Megfigyelése szerint a vegyes házasságban élő szülők nem íratják kisebbségi tannyelvű osztályba gyermekeiket, amivel lemondanak a kisebbségi identitás és közösség megőrzéséről, ez pedig gyors asszimilációt eredményez.

Zárszó

A tanulmány célja annak vizsgálata volt, hogy a vajdasági vegyes házasságokból született gyermekek esetében a szülők miként viszonyulnak gyermekeik oktatási nyelvének megválasztásához, különös tekintettel arra, hogy a többségi vagy a kisebbségi tannyelvet részesítik-e előnyben. A kutatás emellett a magyar nemzeti kisebbséghez tartozó szülők nyelvi ideológiáira összpontosított, abból a célból, hogy feltárja, e megnyilatkozások miként befolyásolják a választást, és ezáltal hogyan járulhatnak hozzá a többnemzeti-ségű tartomány etnikai összetételének (hosszú távú) alakulásához. Az elemzés kimutatta, hogy a kisebbségi közösséghez tartozó szülők körében objektív és szubjektív okok egyaránt meghatározzák a többségi nyelvű iskolaválasztást. Objektív tényező alatt értendő a kisebbségi nyelvi osztályok hiánya a családok lakóhelyének környezetében, valamint olyan faktorok, mint a többségi nemzetből származó partner választása és a folyamatos migráció, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy korlátozottan férhessenek csak hozzá a szervezett, kisebbségi nyelven történő oktatáshoz. A szubjektív tényezők kulcsfontosságú elemként jelentek meg a gyermekek magyar nyelvű oktatására vonatkozó döntések indoklásaiban. A kisebbségi nyelvű osztályokban tapasztalható korlátozott versenyképességgel kapcsolatos aggodalmak, különösen azokon a területeken, ahol a magyar népesség száma csökken, arra késztették a szülőket, hogy a nagyobb létszámú, szerb tannyelvű osztályokat részesítsék előnyben, mivel úgy gondolták, hogy ez elősegíti gyermekeik tanulmányi előmenetelét

és szocializációját. Ezek a szubjektív okok gyakran az egynyelvű nacionalizmushoz kapcsolódó nyelvi ideológiai internalizálásában és abban a hitben gyökereznek, hogy a többségi kultúrába való sikeres beilleszkedés kizárólag egyetlen sztenderd nyelv ismeretén múlik. Ez az integrációs perspektíva arra kényszerítette a szülőket, hogy alulértékelték gyermekeik kisebbségi identitásának sajátosságait, hogy ezáltal látszólag egyenlő esélyeket biztosítsanak személyes és szakmai fejlődésükhöz, és támogassák a nemzeti kizárólagosságot, amely a többnyelvűséggel kapcsolatos egyenlőtlen elvárásokat jelenti a kisebbségi és többségi nyelvet beszélők számára. A többnyelvű nacionalizmus a magyar nyelven történő oktatás megválasztásának magyarázataként is felmerült: a többségi nyelvet a többségi nemzethez tartozó szülőtől sajátítják el, és ez a domináns nyelv a gyermek környezetében. Ezzel szemben a kisebbségi nyelvet fejleszteni „kell”, és fenntartani az oktatáson és a kisebbségi szülőn keresztül.

Érdekes módon az interjúkban a társadalmi nemek között különbségek figyelhetők meg, mivel a nyelvi ideológiák által támogatott patriarchális normák befolyásolhatják a vegyes házasságból származó gyermekek oktatási nyelvének megválasztását. A férfi családfői pozícióba emelése és a nő házastársa iránti elkötelezettsége lehetővé teszi a férfiak számára, hogy döntsenek gyermekeik oktatásának nyelvéről, vagy érveljenek a kisebbségi nyelv mellett, és szembeálljanak házastársuk kisebbségi oktatás elleni érveivel. A férfiak döntései olykor az anya szerepén alapulnak – az ő anyanyelvét választják a gyerekek oktatásához, mivel az anya feladata segíteni a házi feladat elkészítésében. Következésképpen bár fennáll az a nyomás, hogy az anya nem tud segíteni, ha a gyermek a kisebbségi nyelven tanul, vagy az a tény, hogy kizáródik gyermeke oktatásából, néhány nő mégis a többségi nyelvű oktatás mellett dönt, hogy alkalmazkodjon; ők kiemelik többségi házastársuk szerepét gyermekeik oktatásában, ezzel erősítve identitásukat. Míg a női válaszadók egy része igyekezett megindokolni vagy utólag megbánta a gyermekei iskoláztatásával kapcsolatos döntéseit, az eredmények azt mutatják, hogy a többségi nyelvhez kapcsolódó társadalmi tőke iránti igény rendszerint háttérbe szorította a kisebbségi nyelvhez fűződő értéket a döntéshozatali folyamatban. Bár a magyar nyelv napjainkban nagyobb szimbolikus és instrumentális értékkel rendelkezhet, mint korábban, ez önmagában mégsem bizonyul elegendőnek ahhoz, hogy a vegyes etnikumú házaspárok körében elsődleges választássá váljon. A tanulmány végezetül rávilágít a vegyes házasságok alapvető társadalmi funkciójára, mivel a

családi döntések jelentősen befolyásolják az ezekben a házasságokban született gyermekek identitását és etnikai hovatartozását. Ebben a folyamatban jelentős szerepet játszik az oktatásuk nyelvének megválasztása, amely a többségi nyelv választása révén felgyorsítja az akkulturációt és az asszimilációt. Ennek megfelelően a kutatás a vegyes házasság, a nyelv, a szülők iskolai végzettsége, az oktatási stratégiák és a nyelvi ideológiák komplex kapcsolatának további feltárását szorgalmazza, hogy segítsen a vegyes házassághoz kapcsolódó átfogó nyelvi térkép felépítésében, ezáltal elmélyítve a nyelv és a nyelv dinamikájának megértését az identitásban a vegyes házasságokon belül.

Köszönetnyilvánítás:

A tanulmány megírása a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával, a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében valósult meg (Ügyszám: BO/00254/24, *Női szerepek a vegyesházasságban*).

Felhasznált irodalom

- Annamalai, Elay 2003 Reflections on a language policy for multilingualism. *Language Policy*, 2(2): 113–132. doi: <https://doi.org/10.1023/A:1024689217801>.
- Ateljević, Sandra 2017 Hungarian Minority Bilinguals and Minority Education in Serbia. *Edicija Fililoška istraživanja danas*, 7: 369–378. doi: <http://dx.doi.org/10.18485/fid.2017.7.ch22>.
- Barth, Fredrik 1969 Introduction. In Barth Fredrik ed. *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little Brown & Co. 1–12.
- Beretka, Katinka 2020 Fluid borders of national-cultural autonomy: The legal status of national minority councils in Serbia. *Nationalities Papers*, 48 (Special Issue 2): 273–288. doi: <https://doi.org/10.1017/nps.2018.64>.
- Blau, Peter M. – Blum, Terry C. – Schwartz, Joseph E. 1982 Heterogeneity and intermarriage. *American Sociological Review*, 47(1): 45–62. doi: <https://doi.org/10.2307/2095041>.
- Bourdieu, Pierre 1977 The economics of linguistic exchanges. *Social Science Information*, 16(6): 645–668. doi: <https://doi.org/10.1177/053901847701600601>.
- Bourdieu, Pierre 1991 *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity, in association with Basil Blackwell.

- Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana 2006 Nationalist politics and everyday ethnicity in a Transylvanian town. Princeton University Press.
- Burić, Fedja 2020 Sporadically Mixed: Lowering Socialist Expectations and Politicizing Mixed Marriage in 1960s Yugoslavia. In Edgar, Adrienne – Frommer, Benjamin eds. *Intermarriage from Central Europe to Central Asia: Mixed Families in the Age of Extremes*. Lincoln: University of Nebraska Press. 83–109.
- Esterberg, Kristin G. 2011 *Qualitative methods in social research*. Brantford, Ont.: W. Ross MacDonald School Resource Services Library.
- Filipović, Jelena 2011 Language policy and planning in standard language cultures – an alternative approach. In Vasić, Vera ed. *Jezik u upotrebi / Language in Use*. Društvo za primenjenu lingvistiku, Novi Sad. 121–136.
- Gábrity, Eszter 2012 The intertwining of linguistic identity and ideology among Hungarian minority commuters from Vojvodina to Hungary. *Jezikoslovlje*, 13(2): 625–643.
- Gal, Susan 2002 Language Ideologies and Linguistic Diversity: Where Culture Meets Power. In Keresztes László – Maticsák Sándor szerk. *A magyar nyelv idegenben*. Debrecen – Jyväskylä: Debreceni Egyetem. 197–204.
- Gal, Susan 2011 Polyglot nationalism. *Alternative perspectives on language in 19th century Hungary*. *Langage et Société*, 136: 31–54.
- Goldstein, Joshua R. – Harknett, Kristin 2006 Parenting across racial and class lines: Assortative mating patterns of new parents who are married, cohabiting, dating or no longer romantically involved. *Social Forces*, 85(1): 121–143. doi: <https://doi.org/10.1353/sof.2006.0125>.
- Göncz Lajos 2004 A vajdasági magyarság két-nyelvűsége. *Nyelvpszichológiai vonatkozások*. Szabadka – Budapest: Magyarságkutató Tudományos Társaság – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Gordon, Milton M. 1964 *Assimilation in American life. The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Hărăguș, Mihaela 2017 Formation of Mixed Marriages. In Bolovan, Ioan – Dumanescu, Luminita eds. *Intermarriage in Transylvania, 1895–2010*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition. 137–145.
- Heller, Monica 1992 The politics of codeswitching and language choice. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 13(1-2): 123–142. doi: [10.1080/01434632.1992.9994487](https://doi.org/10.1080/01434632.1992.9994487).
- Hoóz, István 2002 A nyelvi asszimiláció és a házasságkötés. *Statistikai Szemle*, 80(12): 1082–1096.
- Irvine, Judith T. 1989 When Talk Isn't Cheap. *Language and Political Economy*. *American Ethnologist*, 16(2): 248–267. doi: <https://doi.org/10.1525/ae.1989.16.2.02a00040>.
- Irvine, Judith T. 2012 *Language Ideology*. Oxford Bibliographies. Oxford University Press. doi: [10.1093/obo/9780199766567-0012](https://doi.org/10.1093/obo/9780199766567-0012).
- Kalmijn, Matthijs – de Graaf, Paul M. – Janssen, Jacques P. G. 2005 Intermarriage and the risk of divorce in the Netherlands: The effects of differences in religion and in nationality, 1974–94. *Population studies*, 59(1): 71–85. doi: <https://doi.org/10.1080/0032472052000332719>.
- Kandiyoti, Deniz 1994 Identity and its Discontents: Women and the Nation. *Milennium: Journal of International Studies*, 20(3): 429–443. doi: [10.1177/03058298910200031501](https://doi.org/10.1177/03058298910200031501).
- Kemp, Walter 2006 The triadic nexus: lessons learned from the status law. In Osamu, Ieda ed. *Beyond Sovereignty: From Status Law to Transnational Citizenship*. Hokkaido University: Slavic Research Center. 109–126.
- Kiss, Tamás 2016 Asszimiláció és határ-megerősítés. Vegyes házasságok és a vegyes családokon belüli etnikai szocializáció Erdélyben. In Apró István szerk. *Média és identitás 2. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete*. 47–88.
- Kovály, Katalin – Ferenc Viktória 2020 „Össze vagyunk mi itt keveredve”: etnikailag és felekezetiileg vegyes családok döntési stratégiái a kárpátaljai magyar szórványban. *Regio*, 28: 70–105.
- Krel, Aleksandar – Mandić, Marija 2016 Multilingualism as Habitus: Discourse of the Banat Germans on the Period between the World Wars. *Etnoantropološki problemi*, 11(2): 583–600. doi: <https://doi.org/10.21301/eap.v11i2.13>.

- Laihonen, Petteri 2009 Language Ideologies in the Romanian Banat. Analysis of Interviews and Academic Writings among the Hungarian and Germans. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lazar, Žolt – Aćimov, Danijela 2017 Mešoviti brakovi u Vojvodini kao indikator interkulturalne komunikacije. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 42(2): 397–410. doi: 10.19090/gff.2017.2.397-410.
- Lendák-Kabók, Karolina 2021 The National Council of the Hungarian National Minority's Impact on Education and Social Integration in Serbia. In Vizi, Balázs – Dobos, Balázs – Shikova, Natalija eds. *Non-Territorial Autonomy as an Instrument for Effective Participation of Minorities*. Budapest and Skoplje: Centre for Social Sciences, Budapest – University American College Skopje. 227–246.
- Lendák-Kabók, Karolina 2021 A vegyes házasságban született vajdasági fiatalok emlékezete az 1990-es évek jugoszláv háborújáról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 23(4): 87–110.
- Lendák-Kabók, Karolina 2022 Intermarriage-born millennials in the whirlwind of the 1990s Yugoslav Wars. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies/Razprave in Gradivo, Revija za narodnostna vprašanja*, 88: 87–111.
- Lendák-Kabók, Karolina 2024 Emlékezet narratívái: A kilencvenes évek jugoszláv háborúinak el nem mondott traumái. In Klacsmann Borbála – Virányi Péter szerk. *Aki kimondja, amit ki kell mondani*. Pető Andrea tiszteletére. Budapest: Balassi Kiadó. 146–169.
- Lendák-Kabók, Karolina – Popov, Stanislava – Lendák, Imre 2020 The Educational Migration of Sub-state Ethnic Minorities on the Outskirts of the EU: A Case Study of Serbia. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 6(2): 130–153.
- Lendák-Kabók, Karolina – Šimonji-Černak, Ruženka – Maran, Mirča – Lazar, Žolt 2022 Izbor nastavnog jezika za decu u mešovitim brakovima u Vojvodini. In Gudurić, Snežana – Dražić, Jasmina – Stefanović, Marija ur. *Jezici i kulture u vremenu i postoru X/2*. Tematski zbornik. Novi Sad: Filozofski fakultet. 557–573.
- MacQueen, Kathleen M. – McLellan, Eleanor – Kay, Kelly – Milstein, Bobby 2009 Codebook development for team-based qualitative analysis. *Cultural Anthropology Methods*, 10(2): 31–36. doi: <https://doi.org/10.1177/1525822X980100020301>.
- Ć, Marija 2024 Manjinski jezici u Srbiji i Autonomnoj pokrajini Vojvodini: Skale jezičke politike i jezičkog planiranja. In Mandić Marija ur. *Manjinski jezici i višejezičnost: obrazovanje u Vojvodini*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Mandić, Marija – Rác, Krisztina 2023 Learning the language of social environment: the case of Hungarian in Vojvodina (Serbia). *Current Issues in Language Planning*, 24(4): 460–480. doi: 10.1080/14664208.2022.2145541.
- Merton, Robert K. 1941 Intermarriage and the Social Structure. *Psychiatry*, 4(3): 361–374. doi: 10.1080/00332747.1941.11022354.
- Milewski, Nadja – Kulu, Hill 2014 Mixed marriages in Germany: A high risk of divorce for immigrant-native couples. *European Journal of Population*, 30(1): 89–113. doi: 10.1007/s10680-013-9298-1.
- Milroy, James 2001 Language Ideologies and the consequences of standardisation. *Journal of Sociolinguistics*, 5(4): 530–555. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00163>.
- Osanami -Törngren, Sayaka – Irastorza, Nahikari – Song, Miri 2016 Toward building a conceptual framework on intermarriage. *Ethnicities*, 16(4): 497–520. doi: <https://doi.org/10.1177/1468796816638402>.
- Örkény, Antal – Székelyi, Mária 2016 Constructing border ethnic identities along the frontier of Central and Eastern Europe. *Identities*, 23(6): 667–685. doi: <https://doi.org/10.1080/1070289X.2015.1059342>.
- Papp Z., Attila 2012 Kisebbségi magyarok oktatási részvételének értelmezési lehetőségei. *Educatio*, 21(1): 3–23.
- Pavlenko, Aneta – Piller, Ingrid 2001 New directions in the study of multilingualism, second language learning, and gender. In Pavlenko, Aneta – Blackledge, Adrian – Piller, Ingrid – Teutsch-Dwyer, Marya eds. *Multilingualism, second language learning, and gender*. Berlin: De Gruyter Mouton. 17–52.
- Petrović, Ruža 1985 Etnički mešoviti brakovi u Jugoslaviji. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Piller, Ingrid 2001 Naturalization language testing and its basis in ideologies of national identity and Citizenship. *International Journal of Bilingualism*, 5(3): 259–277. doi: 10.1177/13670069010050030201.

- Rodríguez-García, Dan – Solana-Solana, Miguel – Lubbers, Miranda J. 2016 Preference and prejudice: Does intermarriage erode negative ethno-racial attitudes between groups in Spain? *Ethnicities*, 16(4): 521–546. doi: <https://doi.org/10.1177/1468796816638404>.
- Romaine, Suzanne 2013 Politics and policies of promoting multilingualism in the European Union. *Language Policy*, 12: 115–137.
- Saldaña, Johnny 2013 *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles: Sage publications.
- Schjerve-Rindler, Rosita – Vetter, Eva 2007 Linguistic diversity in Habsburg Austria as a model for modern European language policy. In Ten Thije, Jan D. – Zeevaert, Ludger eds. *Receptive multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 49–70.
- Schoen, Robert – Wooldredge, John – Thomas, Barbara 1989 Ethnic and educational effects on marriage choice. *Social Science Quarterly*, 70(3): 617–630.
- Silverstein, Michael 1979 Language structure and language ideology. In Cline, Paul R. – Hanks, William F. – Hofbauer, Carol L. eds. *The Elements. A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 193–247.
- Sokolovska, Valentina 2008 Istraživanje akulturacionih procesa u Vojvodini na osnovu mešovityh brakova. *Sociološki pregled*, 42(3): 325–341. doi: [10.5937/socpreg0803325S](https://doi.org/10.5937/socpreg0803325S).
- Song, Miri 2009 Is intermarriage a good indicator of integration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(2): 331–348. doi: <https://doi.org/10.1080/13691830802586476>.
- Szerbiai Statisztikai Hivatal 2023 2022 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia. Belgrade: Statistical Office of the Republic of Serbia.
- Vučo, Julijana 2014 Dvojezična nastava stranih jezika u Srbiji. In Filipović, Jelena – Durbaba, Olivera ur. *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Woolard, Kathryn A. – Schieffelin, Bambi B. 1994 Language ideology. *Annual Review of Anthropology*, 23: 55–82. doi: <https://doi.org/10.1146/annurev.an.23.100194.000415>.
- Yuval-Davis, Nira 1997 Ethnicity, gender relations, and multiculturalism. In Werbner, Pnina – Modood, Tariq eds. *Debating cultural hybridity. Multicultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed Books. 193–20.

MELLÉKLET SEQ Table * ARABIC A magyar nemzeti közösségből származó válaszadók attribútumkódolása

Kód	Nem	Születési év	Születési hely	Állandó tartózkodási hely	Foglalkozás	A házastárs állampolgársága	Gyermekek száma	Nyelv, amelyen a gyerekeket oktatják	Az otthon beszélt nyelv
F1	nő	1964	Újvidék (Novi Sad)	Újvidék (Novi Sad)	egyetemi oktató	szerb/magyar	2	szerb	szerb
F2	nő	1972	Versec (Vršac), Újvidéken nőtt fel (Novi Sad)	Újvidék (Novi Sad)	egyetemi oktató	szerb	2	szerb	szerb, magyar
F3	nő	1972	Bácskosuthfalva (Stara Moravica)	Németország	gondozó	szerb	1	magyar	szerb, magyar
M1	férfi	1973	Újvidék (Novi Sad)	Újvidék (Novi Sad)	egy kisvállalkozás vezetője és tulajdonosa	szerb	2	szerb	szerb
M2	férfi	1975	Újvidék (Novi Sad)	Újvidék (Novi Sad)	ügyvéd	szerb	2	magyar	szerb, magyar
F4	nő	1977	Újvidék (Novi Sad), Satrincán nőtt fel (Šatrinci)	Újvidék (Novi Sad)	orvos	szerb	2	szerb és magyar	szerb, magyar
M3	férfi	1978	Pancsova (Pančevo)	Újvidék (Novi Sad)	gyári munkás	szerb	1	-	szerb, magyar
F5	nő	1980	Újvidék (Novi Sad)	Újvidék (Novi Sad)	adminisztratív dolgozó	horvát	2	szerb	szerb, magyar
F6	nő	1981	Nagybecskerek (Zrenjanin)	Nagybecskerek (Zrenjanin)	cukrász	szerb	4	szerb	szerb

M4	férfi	1983	Újvidék (Novi Sad)	Belgrád (Beograd)	programo- zó	szerb	2	szerb	szerb
00	nő	1984	Zenta (Senta), Temerin- ben nőtt fel	Temerin	iskolapszi- chológus	szerb	2	óvodai vegyes csoport	szerb, magyar
F8	nő	1985	Újvidék (Novi Sad), Temerin- ben nőtt fel	Szabadka (Subotica)	gimnáziumi tanár	szerb	2	óvodai vegyes csoport	szerb
F9	nő	1986	Zenta (Senta), Magyar- kanizsán nőtt fel(Kan- jiža)	Magyar- kanizsa (Kanjiža)	művész	szerb/ magyar	1	óvodai vegyes csoport	magyar